

ШЛЯХИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО СЕГМЕНТУ МОРЕГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ

WAYS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF TOURIST AND RECREATIONAL SEGMENT MARITIME ECONOMY

У статті розглянуто теоретичні питання функціонування туристично-рекреаційної сфери в межах морегосподарського комплексу України. Охарактеризовано та визначено сутність таких понять, як «морегосподарський комплекс», «туризм», «рекреація». Визначено умови, за яких морський туризм та рекреація можуть здійснювати позитивний вплив на морське господарство та національну економіку в цілому. Проведено сегментацію туристично-рекреаційної діяльності в Україні. Окремо проаналізовано такі сегменти, як морська рекреація, круїзний туризм, яхтовий туризм. Визначено потенціал та перспективи щодо подальшого розвитку кожного із сегментів співпраці з іншими державами Чорноморського регіону для спільного розвитку круїзного судноплавства. У контексті розвитку круїзного туризму вказано на можливість повного або часткового перепрофілювання та перебудови портів під туристичні потреби. Сформульовано пропозиції щодо державної підтримки туристично-рекреаційної сфери.

Ключові слова: морегосподарський комплекс, морський туризм, морська рекреація, круїзний туризм, яхтовий туризм.

В статье рассмотрены теоретические вопросы касаются функционирования туристическо-рекреационной сферы в рамках морехозяйственного комплекса Украины. Охарактеризована сущность таких понятий, как «морехозяйственный комплекс», «морской туризм», «морская рекреация». Определены условия, при которых морской туризм и рекреация могут осуществлять позитивное влияние на морское хозяйство и национальную экономику в целом. Проведена сегментация туристическо-рекреационной деятельности в Украине. Отдельно проведен анализ таких сегментов, как морская рекреация, круизный туризм, яхтённый туризм. Определены потенциал и перспективы дальнейшего развития каждого сегмента. В контексте развития круизного туризма указано на возможность полного или частичного перепрофилирования или перестройки портов под туристические потребности. Сформулированы предложения по государственной поддержке туристическо-рекреационной сферы.

Ключевые слова: морехозяйственный комплекс, морской туризм, морская рекреация, круизный туризм, яхтённый туризм.

УДК 338.242

<https://doi.org/10.32843/infrastruct33-10>

Горбаченко С.А.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту та інновацій
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

The article deals with theoretical issues concerning the functioning of the tourist and recreational sphere within the limits of the sea-economic complex of Ukraine. It is proved that in the last decades the sphere of tourism and recreation has become one of the most profitable and developed branches of the world economy. Among the factors that are the natural foundation for the development of the maritime complex, Ukraine can firstly identify the extremely favorable geographical location, favorable climatic conditions, the length of the sea borders and the presence of unique coastal landscapes. All of them are in one way or another connected with tourist-recreational activity. The conditions under which maritime tourism and recreation can have a positive impact on the national economy are determined. After all, with its own tourist and recreational potential, Ukraine has every opportunity to become one of the leaders on the Black Sea coast. Segmentation of tourist and recreational activity in Ukraine has been carried out. Separately analyzed such segments as sea recreation, cruise tourism, yacht tourism. For example, the prospects for further development of each segment are determined. The most important element in the structure of maritime tourism are cruises. Increasing demand for sea cruises is one of the leading trends in the global tourism market. However, the cruise potential of Ukrainian ports is almost not used. Moreover, in Ukraine, this segment did not even create a world market competitive tourist product that is able to satisfy the tourist needs of Ukraine and foreign citizens as much as possible. Proposals on state support of tourism and recreation sphere are formulated. In particular, the implementation of sectoral programs at the state and municipal levels concerning the problems and prospects of the Ukrainian tourism industry, including maritime tourism. The influence of expansion of international connections for promotion of innovative tourism products against the background of involvement in the world information space under the conditions of use of foreign experience is determined.

Key words: seafaring complex, sea tourism, sea recreation, cruise tourism, yacht tourism.

Постановка проблеми. На сучасному етапі сталий розвиток морегосподарського комплексу України є можливим лише за реалізації економічних, соціальних, геополітичних пріоритетів держави з одночасним упровадженням концепції гармонійного розвитку всіх напрямів морської господарської діяльності. Серед означених напрямів важливе місце займає рекреаційна та туристична діяльність.

Як свідчить досвід окремих морських держав, туризм та рекреація є не тільки самостійною високорентабельною сферою економіки та стабільним джерелом валютних надходжень, а й стимулюють розвиток міської інфраструктури, сприяють діяльності підприємств сфери послуг, створюють нові робочі місця. Найбільшої ефективності при цьому можна досягти за умов використання не тільки

безпосередньо морського складника, а й усього спектру природно-кліматичних та історико-культурних чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням функціонування та розвитку морегосподарського комплексу України присвячено значну кількість наукових праць, зокрема К.С. Труніна, М.В. Волосюк, Л.Ю. Вдовиченко, В.О. Котлубая. Водночас проблеми функціонування туристично-рекреаційного сегменту є сферою наукових інтересів Н.М. Вдовенко, І.Г. Богатюк, Г.М. Сільванської, О.В. Садченко. Відображаються окремі аспекти рекреаційної та туристичної діяльності й у Морській доктрині України. Проте все ще залишаються невирішеними деякі питання щодо інтеграції окремих напрямів туристичної та рекреаційної діяльності

приморських територій у загальну концепцію розвитку морегосподарського комплексу.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз наявних проблем та визначення перспектив розвитку основних складників туристичного-рекреаційного сегменту морегосподарського комплексу України (зокрема, морської рекреації, круїзного та яхтового туризму), у тому числі й за рахунок упровадження інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальною рисою усіх видів морської діяльності є зв'язок, прямий чи опосередкований, з морським середовищем, морським простором та морськими ресурсами. Інакше кажучи, щоб уважатися морською, галузь економіки повинна або безпосередньо залежати від морських ресурсів (портове господарство, видобуток корисних копалин на шельфі), або мати певний морський сегмент (транспорт, туризм).

Морегосподарський комплекс України виступає як сукупність галузей, які беруть участь у переробці ресурсів Чорного й Азовського морів, Світового океану та галузей, які забезпечують їхню діяльність [1, с. 121].

Отже, з погляду функціональної структури морегосподарський комплекс можна поділити на дві підсистеми: «морську» економіку, що безпосередньо пов'язана з морською діяльністю, включаючи її морські та прибережні види (морський транспорт, рибальство, добуток морських мінеральних ресурсів, морські круїзи та суднобудування), та «прибережну» економіку, яка пов'язана з розвитком приморських територій, що забезпечують доступ до отримання вигід від морської діяльності [2, с. 19].

На практиці до морегосподарського комплексу України належать морський вантажний та пасажирський транспорт, морські порти, суднобудівна та судноремонтна промисловість, морська геологія та видобуток ресурсів на шельфі, рибна промисловість, морський туризм та рекреація, а також деякі допоміжні галузі.

Серед чинників, що є природним фундаментом для розвитку морегосподарського комплексу України, можна, насамперед, виокремити надзвичайно вигідне географічне розташування, сприятливі кліматичні умови, довжину морських кордонів та наявність унікальних прибережних ландшафтів. Усі вони так чи інакше пов'язані з туристично-рекреаційною діяльністю.

Важливість туристично-рекреаційного сегменту для розвитку морегосподарського комплексу України підтверджує Морська доктрина, де, зокрема, зазначається, що формування конкурентоспроможного ринку туристичних і рекреаційно-оздоровчих послуг приморських регіонів, його інтеграція з іншими видами морегосподарської діяльності є пріоритетним напрямом діяльності органів місцевого самоврядування та місцевих держадміністрацій [3].

Україна займає одне з провідних місць в Європі щодо наявності унікальних приморських рекреаційно-туристичних ресурсів. Це, насамперед, берегова лінія у 1 640 км (40% від загальної протяжності берегової лінії Чорного моря), м'який, помірно континентальний і субтропічний клімат (120–140 сонячних днів на рік, середня температура в червні-серпні – 22–23°C, температура морської води влітку – 18–23°C) [4, с. 205].

Тобто в Україні є всі необхідні передумови для розвитку рекреаційно-туристичної індустрії: природні умови, історико-культурні, матеріальні та трудові ресурси. Слід зазначити, що деякі інші країни (Туреччина, Греція, Хорватія), що володіють аналогічними природними умовами, своєчасно зорієнтувалися у тенденціях запитів туристів, що відпочивають на, під або у воді, та інвестували відповідні фінансові кошти у цю сферу бізнесу і сьогодні отримують величезні доходи як у цій сфері, так і в супутніх: готельній, торговій, будівельній, транспортній тощо [5, с. 212].

Головною метою функціонування туристсько-рекреаційного сегменту в межах морегосподарського комплексу є соціально-економічний розвиток приморських територій за допомогою впорядкування та забезпечення комплексного розвитку туристично-рекреаційної галузі.

Важливим є визначення співвідношення понять «туризм» і «рекреація». Зокрема, згідно із Законом України «Про туризм», під туризмом слід розуміти тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає [6].

Що стосується рекреації, то Положення «Про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» визначає її як відновлення за межами постійного місця проживання у визначених згідно із законодавством місцях природно-заповідних територій та об'єктів розумових, духовних і фізичних сил людини, що здійснюється шляхом загальнооздоровчого, культурно-пізнавального відпочинку, туризму тощо [7].

Таким чином, поняття «туризм» і «рекреація» дещо відрізняються, адже якщо рекреація включає короткочасну активність, то для туризму характерна певна зміна звичної обстановки та способу життя.

Для визначення конкретного механізму регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери морегосподарського комплексу слід виділити її основні особливості. Насамперед, це високий рівень глобалізації туристичного ринку, що значною мірою формує залежність розвитку національного та регіональних туристичних ринків від загальносвітових тенденцій. Окрім того, у межах глобальної індустрії туризму та рекреації турист-

тичні продукти створюються у своїй більшості та прив'язуються до конкретної території, де вони реалізуються, шляхом поєднання різноманітних товарів і послуг, що надаються клієнтам. І, нарешті, спостерігається нерівномірність потреб у капітальних інвестиціях, адже деякі види туризму вимагають затратної і високоорганізованої туристичної інфраструктури, високого рівня якості послуг, інші можуть розвиватися в умовах практично повної їх відсутності [8].

Вітчизняна морська рекреація складається, насамперед, із мережі санаторно-курортних та оздоровчих закладів. На перший погляд можна говорити про достатньо ефективне функціонування означеної сфери. Зокрема, у результаті поступового розвитку міжнародного співробітництва щороку зростає кількість іноземних відпочиваючих. Паралельно із цим робляться певні кроки для збільшення обсягів внутрішнього туризму. Швидкими темпами протягом останніх років у країні здійснюється будівництво прибережних туристично-рекреаційних об'єктів європейського рівня (кемпінгів, міні-готелів, баз відпочинку, пансіонатів тощо). У кінцевому підсумку підвищується економічна ефективність функціонування закладів морської рекреації [9].

Проте реалізацію наявного рекреаційного потенціалу стримує низка чинників:

- неефективне використання лікувально-оздоровчої бази;
- висока залежність від сезону;
- недостатньо ефективне використання маркетингових заходів для просування лікувальних та оздоровчих послуг;
- застарілість матеріально-технічної бази рекреаційних установ;
- низька порівняно зі світовими стандартами якість послуг.

Велике значення для використання природних ресурсів у сфері рекреації має діяльність місцевих органів управління, громадських і приватних організацій, які розробляють і реалізують програми розвитку конкретних територій для підвищення ефективності розвитку рекреації і туризму. Їх співпраця з департаментами та управліннями з природних ресурсів і екології забезпечить комплексність дій збалансованого природокористування. При цьому основними організаційними формами освоєння і використання природних рекреаційно-туристичних ресурсів в умовах ринку повинні стати кластери, рекреаційно-туристичні парки, рекреаційні туристичні компанії [10, с. 177].

Морський туризм можна розглядати як багатофункціональну туристичну діяльність зі значним впливом морської компоненти. Найчастіше базовими видами морського туризму вважають круїзний, яхтовий та пляжний туризм. Також до означеного сегменту входять дай-

вінг, серфінг, каякінг та інші види, перелік яких постійно доповнюється.

Найвагомішим елементом у структурі морського туризму є круїзи. Морська доктрина України визначає круїзне мореплавство як туризм із використанням спеціалізованих суден із проживанням, харчуванням, спеціальним обслуговуванням туристів на борту судна, а також екскурсійним обслуговуванням на березі [3].

Підвищення попиту на морські круїзні подорожі є одним із провідних трендів світового ринку туризму. Нині у світі налічується понад 150 морських круїзних компаній. Сучасні круїзні лайнери забезпечують комфортабельне проживання, якісне харчування, організоване дозвілля. Вони обладнані басейнами, спортивними майданчиками, полями для гольфу, ресторанами, кінозалами, музичними салонами, приміщеннями для дискотек, вертолітними майданчиками та іншими приміщеннями, спорудами для різноманітного і комфортабельного відпочинку [11, с. 58].

У межах морегосподарського комплексу круїзний туризм характеризується підвищеними показниками прибутковості. За розрахунками туроператорів, кожний круїзний турист під час транзитного заходу судна в порт у середньому витрачає за 10 годин перебування в місті щонайменше 50–100 дол. США.

Проте круїзний потенціал українських портів майже не використовується. Більше того, в Україні у цьому сегменті навіть не створено конкурентоспроможний на світовому ринку туристичний продукт, що здатний максимально задовольнити туристичні потреби населення України та іноземних громадян.

Означену ситуацію можна пояснити, по-перше, втратою країною власного пасажирського флоту, по-друге, різким зменшенням заходів круїзних лайнерів у вітчизняні порти, по-третє, майже повним припиненням чорноморських круїзів унаслідок геополітичних проблем у регіоні.

Отже, вкрай необхідно зробити певні кроки для відновлення зовнішнього круїзного потенціалу і збільшення кількості іноземних суднозаходів, адже станом на 2018 р. у структурі європейського круїзного ринку на частку портів Чорного моря припадало менше ніж 5%, тоді як частка Західного Середземномор'я становила понад 45%, а Східного – майже 35%.

Головною причиною недостатньої популярності круїзів Чорним морем є слабе знайомство круїзних операторів з особливостями регіону, історичними та культурними пам'ятками, а також ті ж самі геополітичні побоювання. Крім того, щоб виокремитися в самостійний напрям морського круїзного туризму, чорноморські порти повинні мати інфраструктуру, яка здатна обслуговувати судна завдовжки понад 300 м. Нині таку інфраструктуру мають лише Одеса та Констанца. Водночас

у межах України лише Одеський морський порт здатний приймати до п'яти лайнерів одночасно, тобто його пропускна спроможність сягає 4 млн. пасажирів на рік. Є перспективи для збільшення пасажиропотоку і в інших портах, зокрема в Усть-Дунайську.

З іншого боку, необхідна максимальна реалізація внутрішнього круїзного потенціалу. У цьому контексті можна виділити такі напрями:

- розроблення власних круїзних маршрутів, зокрема з використанням внутрішніх водних шляхів на кшталт «Дунай – Чорне море» та «Дніпро – Чорне море»;
- налагодження співпраці з іншими державами Чорноморського регіону для спільного розвитку круїзного судноплавства;
- реалізація інфраструктурних проектів;
- забезпечення активної рекламної та інформаційної підтримки, просування власного туристичного продукту на міжнародному рівні;
- підтримка вітчизняних туроператорів, що працюють у сфері круїзного туризму;
- створення умов для власного виробництва круїзних суден.

Для залучення круїзного туризму також слід звернути увагу на можливості повного або часткового перепрофілювання та перебудови портів. У світі вже є гарні приклади поступової перебудови території портів у туристичні об'єкти, а також поєднання портової діяльності з комерційним та житловим будівництвом на припортових територіях. Зокрема, у гавані Барселони функціонують круїзний термінал, причали для яхт, судноремонтна верф. На території старого порту Port Vell реалізовано кілька функціональних проектів, проводяться культурно-масові заходи, фестивалі, працюють ресторани, сувенірні лавки тощо. Це забезпечує місту щорічно понад 16 млн. туристів.

У Кейптауні гавань V&A Waterfront є також важливим туристичним об'єктом, який відвідує понад 23 млн. людей за рік. Частина її передана під житлове та комерційне будівництво, проте постійно працює паромний термінал.

В Осло, згідно з проектом Fjord City, у місті залишилася інфраструктура для приймання пасажирських, рибальських та парусних суден, а промислові потужності винесено за межі міста. Замість них побудовано набережну з офісними та торговельними центрами.

Подібні проекти можна здійснити й в Україні. Зокрема, для туристичних проектів ідеально підходить Одеський порт. По-перше, він ідеально розташований поруч з історичним центром міста та основними пам'ятками архітектури та мистецтва. По-друге, як зазначалося вище, він має найвищу пропускну спроможність. По-третє, на території порту знаходиться непрацюючий уже понад вісім років готель «Одеса». По-четверте, в Одесі

розвинута ресторанна сфера та налагоджена розважальна інфраструктура для туристів.

Слід зазначити, що недавнього часу морський туризм в Україні взагалі асоціювався винятково з круїзним сегментом. Водночас у розвинутих країнах поряд із круїзним активно розвивається й яхтовий туризм. Уже декілька років він є не прерогативою професійних яхтсменів та бізнес-еліти, а масовим туристичним напрямом. Серед країн-лідерів у сегменті яхтового туризму можна відзначити Францію, Італію, Грецію, Хорватію.

В Україні є сприятливі природні та кліматичні передумови для розвитку яхтового туризму. До цього слід додати історичні успіхи країни у вітрильному спорті і наявність навчальної бази для яхтсменів.

Розвиток яхтового туризму в Україні є можливим за умов:

- наявності достатньої кількості безпечних маршрутів;
- підвищення кількості та якості спеціально обладнаних стоянок для яхт або марин;
- появи підприємств, що спеціалізуються на організації яхтового відпочинку;
- удосконалення допоміжної інфраструктури.

Проте країні не вистачає інфраструктурних об'єктів, таких як яхтові марини і стоянки, заправні станції, ремонтні бази, яхтового флоту, кадрового забезпечення та інформаційної підтримки.

Висновки з проведеного дослідження. З огляду на наявний потенціал вітчизняного морського господарства, морський туризм та рекреація мають сьогодні непогані перспективи, які ґрунтуються, насамперед, на таких чинниках, як сприятливі кліматичні умови, наявність різноманітних ландшафтів узбережжя, джерел мінеральних вод та грязей, оздоровчої інфраструктури, вдале розташування курортів, помірні ціни, розвинена сфера розважальних послуг. Проте морський туризм поки що перебуває у стадії перманентної кризи, з огляду, насамперед, на зовнішні чинники, а морська рекреація знаходиться у режимі інерційного функціонування без істотних змін у динаміці та структурі відпочиваючих.

Отже, з огляду на мінливе конкурентне середовище, суб'єктам господарювання потрібно постійно впроваджувати інноваційні рішення щодо освоєння нових напрямів туристичної діяльності (наприклад, рафтинг або каякінг), удосконалення маркетингових підходів до залучення туристів, інформаційних трансформацій тощо. Також для подальшого розвитку туристичного-рекреаційного сегменту морегосподарського комплексу України важливу роль відіграватиме реалізація на державному та муніципальному рівнях галузевих програм, що стосуються проблем та перспектив розвитку туристичної індустрії України, у тому числі морського туризму.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Трунін К.С. Структурування морегосподарського комплексу України. *Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування*. 2014. № 1. С. 120–125.
2. Волосюк М.В., Вдовиченко Л.Ю. Функціональна структура морегосподарського комплексу України. *Бізнес Інформ*. 2016. № 2. С. 14–20.
3. Про затвердження Морської доктрини України на період до 2035 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2009 р. № 1307. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1307-2009-%D0%BF> (дата звернення: 21.07.2019).
4. Сільванська Г.М. Морський туризм як сукупність багатофункціональних діяльностей. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2017. № 4(234). С. 204–206.
5. Котлубай В.О. Розвиток морської туристичної індустрії. *Економіко-правовий розвиток сучасної України* : матер. III Всеукр. наук. конф. студ., аспір. та молодих учених, м. Одеса, 22-23 листопада 2013 р. Одеса, 2013. С. 211–214.
6. Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР (з останніми змінами від 04.11.2018). URL : <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 17.07.2019).
7. Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України : Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 22 червня 2009 р. № 330. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09> (дата звернення: 17.07.2019).
8. Лендел О.Д. Шляхи оптимізації управління розвитком туристично-рекреаційного комплексу регіону. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/14671> (дата звернення: 03.07.2019).
9. Богатюк І.Г. Рекреаційні зони в Україні: стан та перспективи розвитку. URL : http://tourlib.net/statti_ukr/bogatjuk.htm (дата звернення: 03.07.2019).
10. Садченко О.В. Інноваційно-екологічне управління у рекреаційно-туристичному природокористуванні приморських регіонів України. *Економічні інновації*. 2016. № 62. С. 176–181.
11. Вдовенко Н.М., Павленко М.М. Стан та тенденції регулювання розвитку галузей морського господарства та круїзного туризму. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018. № 3(15). С. 55–62.

REFERENCES:

1. Trunin, K.S. (2014). Strukturuvannia morehospodarskoho kompleksu Ukrainy [Structuring of the sea-economic complex of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu korablebuduvannia* [Collection of scientific works of the National University of Shipbuilding], 1, 120-125 (in Ukrainian).
2. Volosyuk, M. V., Vdovichenko, L. Yu. (2016). Funktsionalna struktura morehospodarskoho kompleksu Ukrainy [Functional structure of the sea complex of Ukraine]. *Biznes Inform* [Business Inform], 2, 14-20 (in Ukrainian).
3. Pro zatverdzhennia Morskoï doktryny Ukrainy na period do 2035 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 7 zhovtnia 2009 r. # 1307. [On Approval of the Marine

Doctrine of Ukraine for the period up to 2035: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 7, 2009]. *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1307-2009-%D0%BF> [in Ukrainian] (accessed 12 July 2019).

4. Silvanska, G. M. (2017). Morskyi turizm yak sukupnist bahatofunktsionalnykh diialnosteï. [Maritime tourism as a set of multifunctional activities]. *Visnyk Shkhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia* [Bulletin of the Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University], 4, 204-206 (in Ukrainian).

5. Kotlubaj, V. O. (2013). Rozvytok morskoï turystychnoi industriï. [Development of the maritime tourism industry]. *Ekonomiko-pravovyi rozvytok suchasnoi Ukrainy: mater. III Vseukr. nauk. konf. stud., aspir. ta molodykh vchenykh, m. Odesa, 22-23 lystopada 2013 r. Odesa* [Economic and legal development of modern Ukraine: mother. III Allukr. sciences conf. studio, aspiration and young scientists, Odessa, November 22-23, 2013 Odessa], 211-214 (in Ukrainian).

6. Pro turizm: Zakon Ukrainy vid 15 veresnia 1995 r. # 324/95-VR (z ostannimy zminamy vid 04.11.2018 r.) [On Tourism: Law of Ukraine dated September 15, 1995]. *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Available at: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80> (accessed 22 July 2019).

7. Polozhennia pro rekreatsiinu diialnist u mezhakh terytorii ta ob'ektiv pryrodno-zapovidnoho fondu Ukrainy: Nakaz Ministerstva okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha Ukrainy vid 22 chervnia 2009 r. # 330. [Regulations on recreational activities within the territories and objects of the nature reserve fund of Ukraine: Order of the Ministry of Environmental Protection of Ukraine dated June 22, 2009] *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09> (accessed 19 July 2019).

8. Landel, O.D. Shliakhy optymizatsii upravlinnia rozvytkom turystychno-rekreatsiinoho kompleksu rehionu. [Ways of optimization of management of development of tourist-recreational complex of the region]. Available at: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/14671> (accessed 19 July 2019).

9. Bogatyuk, I.G. Rekreatsiini zony v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku. [Recreational zones in Ukraine: the state and prospects of development]. Available at: http://tourlib.net/statti_ukr/bogatjuk.htm (accessed 19 July 2019).

10. Sadchenko, O.V. (2016). Innovatsiino-ekolohichne upravlinnia u rekreatsiino-turystychnomu pryrodokorystuvanni prymorskykh rehioniv Ukrainy. [Innovative-ecological management in the recreational and tourist use of the seaside regions of Ukraine]. *Ekonomichni innovaciyi* [Economic innovation], 62, 176-181 (in Ukrainian).

11. Vdovenko N.M., Pavlenko, M.M. (2018). Stan ta tendentsii rehuliuвання rozvytku haluzei morskoï hospodarstva ta kruiznoho turizmu. [Status and trends of regulating the development of maritime industries and cruise tourism]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*. [Problems and prospects of economy and management], 3, 55-62 (in Ukrainian).

Gorbachenko StanislavCandidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Management
and Innovations Department
Odessa I.I. Mechnikov National University**WAYS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF TOURIST
AND RECREATIONAL SEGMENT MARITIME ECONOMY**

The purpose of the article. Among the factors that are the natural foundation for the development of the maritime complex, Ukraine can firstly identify the extremely favorable geographical location, favorable climatic conditions, the length of the sea borders and the presence of unique coastal landscapes. All of them are in one way or another connected with tourist-recreational activity.

Tourism and recreation are not only an independent, highly profitable sector of the economy and a stable source of foreign exchange earnings, but also stimulate the development of urban infrastructure, promote the activities of service enterprises and create new jobs. The aim of the study is to analyze the existing problems and determine the prospects for the development of the main components of the tourism and recreational segment of the Ukrainian seafarer's complex, including through the introduction of innovations.

Methodology. In the process of research, the following methods were used. Dialectical was used to study the state of objects in the process of their life. Synthesis was used to understand the relationship between the individual components of the research object. Horizontal and vertical analysis were used in the assessment of individual segments of the tourist and recreational segment of the seafaring complex, including sea recreation, cruise tourism, yachting tourism.

Results. Patriotic sea recreation consists primarily of a network of sanatorium and health resorts. Ukraine has all the necessary preconditions for the development of the recreational industry such as natural conditions, historical and cultural, material and labor resources. Implementation of existing marine recreational potential of Ukraine is hampered by inefficient use of the health-improving base, high dependence on the season, inadequate use of marketing measures to promote medical and health services, outdated material and technical base of recreational facilities, poor quality of services in comparison with world standards.

The most important element in the structure of maritime tourism are cruises. Increasing demand for sea cruises is one of the leading trends in the global tourism market. There are more than 150 sea cruise companies presently in the world. Within the maritime complex cruise tourism is characterized by increased profitability. However, the cruise potential of Ukrainian ports is almost not used. Moreover, in Ukraine, this segment did not even create a world market competitive tourist product that is able to satisfy the tourist needs of Ukraine and foreign citizens as much as possible.

The development of yachting tourism in Ukraine is possible under the such conditions as availability of sufficient number of safe routes, increase of the quantity and quality of specially equipped yachts or marinas, appearance of enterprises specializing in organization of yachting recreation, improvement of auxiliary infrastructure. However, the country lacks infrastructural facilities such as yachting marinas and parking lots, filling stations, repair yards, yacht fleet, personnel support and information support.

Practical implications. Given the changing competitive environment, business entities need to continuously implement innovative solutions for the development of new areas of tourism (rafting or kayaking), improving marketing approaches to attracting tourists, information transformations, etc. Also, for the further development of the tourist-recreational segment of the seafaring complex of Ukraine, an important role will be played by the implementation at sectoral programs at the state and municipal levels of problems and prospects for the development of the tourism industry of Ukraine, including sea tourism.

Value/originality. Given the potential of the domestic marine industry, sea tourism and recreation have good prospects today, which are based, first of all, on factors such as favorable climatic conditions, the presence of various coastal landscapes, sources of mineral waters and mud, health infrastructure, good location of resorts, moderate prices, the sphere of entertainment services is developed. However, marine tourism is still at a stage of permanent crisis, primarily due to external factors, and sea recreation is in inertial mode without significant changes in the dynamics and structure of holidaymakers. Therefore, subject to the implementation of the proposed measures, there is a possibility to increase the efficiency of the industry and, consequently, the entire maritime complex.